

Innehåll

Lika värde nr 4, 2021	2
Ledare: Stöd behöver sättas in i tid	3
Rådgivare ger stöd till skolor	5
Mer av värde	
Nya avhandlingar	8
Läromedel för språkinlärning	9
Läromedel hjälper till att knäcka koden för läsning och stavning	10
Forskningsöversikt om studiero	11
Guide till universell utformning	12
Rapport om individuella stödsatser i gymnasieskolan	13
Krönika: Långt till biblioteket och varmt på teatern	14
Tema: Elevens rätt till stöd	16
Nu fokuserar alla på att göra språket tillgängligt	17
Här behöver inte eleverna vänta på stöd	22
Eleverna är testpiloter för nytt läromedel	25
Råd från SPSM: Samarbeta för att hitta lösningar	28
Nytt från Specialpedagogiska skolmyndigheten	
Kurser och konferenser	29
Stöd till dig som arbetar i förskolan eller skolan	30
Stödet SAMS ska bidra till mer samverkan	31
Statistik om elever med funktionsnedsättning	32
Samlad information om att främja skolnärvaro	33
Vodd om specialskolans målgrupper	34
Nya läromedel	35
Prenumerera på våra nyhetsbrev	37
Krönika: Rätt till rätt stöd	38
Forskning i tiden – forskarporträttet	
Metoden som vänder på perspektiven	39
Om Lika värde-tidningen	42

Tidningens framsida

Lika värde nr 4, 2021

Tema: Elevens rätt till stöd

Fokus på att göra språket tillgängligt

Här behöver eleverna inte vänta på stöd

Elever är testpiloter för nytt läromedel

Forskning: Metoden som vänder på perspektiven

Ledare: Stöd behöver sättas in i tid

Skolans huvuduppdrag är att ge alla elever förutsättningar att nå de nationella kunskapskraven och målen för utbildningen. Utbildningen ska vara likvärdig för alla. Utgångspunkten är att elevers möjligheter att uppnå goda studieresultat i så liten grad som möjligt ska bero på elevers bakgrund eller vilken skola de går i. I skollagen står det att hänsyn ska tas till elevers olika behov och att de ska ges den ledning och stimulans de behöver i sitt lärande och i sin personliga utveckling. Det här innebär att alla elever, oavsett funktionsförmåga, ska få lära sig utifrån sina egna förutsättningar och nå målen för sin utbildning. Elever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskrav eller kravnivåer som finns ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser.

Trots att rätten till stöd framgår av skollagen lämnar alltför många elever grundskolan utan behörighet till gymnasieskolans nationella program. Uppföljningar visar att extra anpassningar och särskilt stöd ofta sätts in för sent och att de inte är utformade utifrån elevers behov i tillräckligt hög utsträckning.

Genom att följa elevers lärande och sätta in tidiga stödinsatser redan från förskoleklass ska fler elever få det stöd de är i behov av. Specialpedagogiska skolmyndigheten har i samarbete med Skolverket tagit fram studiepaketet ”Systematik för tidiga stödinsatser” för att underlätta för skolor att skapa en systematik i arbete med undervisning och stödinsatser. Studiepaketet vänder sig till alla som arbetar med undervisning och tidiga stödinsatser i förskoleklass och lågstadiet i grundskolan, sameskolan och specialskolan.

Tillsammans kan vi arbeta för att alla elever ska få det stöd de är i behov av och har rätt till. Vi på Specialpedagogiska skolmyndigheten

hjälper mer än gärna till med råd och stöd i specialpedagogiska frågor – hör av dig till oss. Det vi vet är att skolan är betydelsefull för elevers välmående och framtid. Allt börjar med bra lärare, men det krävs också ett gott stöd till lärare och här har vi alla ett jobb att göra.

Specialpedagogiska skolmyndigheten finns i hela landet och erbjuder specialpedagogiskt stöd till skolor och skolhuvudmän. Kontakta oss för råd och stöd!

I våra möten med huvudmännen tipsar vi om det omfattande stöd som Specialpedagogiska skolmyndigheten redan i dag kan erbjuda. Men dialogerna visar också att vi har behov av att stärka våra insatser på en del områden. Vi kommer exempelvis att utveckla vårt stöd som är riktat till skol- och förvaltningschefer. De beslut som fattas på den nivån har ofta en avgörande betydelse för organiseringen av elevers stödinsatser.

Fredrik Malmberg

Generaldirektör, Specialpedagogiska skolmyndigheten
Foto: Olle Melkerhed

Rådgivare ger stöd till skolor

Med de olika bakgrunder och spetskunskaper som rådgivarna på Specialpedagogiska skolmyndigheten har, hjälper de skolor att verkligen göra skillnad för eleverna.

Alla rådgivare på Specialpedagogiska skolmyndigheten har stor erfarenhet av arbete i förskola eller skola, antingen som pedagog, inom elevhälsan eller inom skolledning. Många är specialpedagoger i grunden. Numera arbetar rådgivarna främst digitalt för att kunna ge stöd i hela Sverige. Men om det behövs, går det även att ha fysiska möten i närområdet.

Joel Rutschman är sedan tre år rådgivare i Luleå. Han är psykolog med erfarenhet som skolpsykolog och från barn- och ungdomspsykiatri samt barn- och ungdomshabiliteringen.

– Min bakgrund är till stor nytta för mig. Genom att hjälpa verksamheterna att se mönster och strukturer, kan de hitta färdvägen vidare, säger Joel.

Ibland är stödsatserna korta, ibland längre. Joel berättar om ett kort ärende i en grundskola som hade svårt att ge rätt stöd till en enskild elev med flera funktionsnedsättningar.

– Skolan hade redan på egen hand kommit fram till att alla på skolan behövde samarbeta för att göra skillnad. Så är det inte alltid, utan vi som rådgivare kan behöva börja med att hjälpa skolan att reda ut vilka förändringar de vill göra, och vilket ansvar respektive roll har, för att få önskat resultat.

– Jag och en kollega träffade skolan ett par gånger. Bland annat diskuterade vi hur skolan kan involvera elevens perspektiv. Skolans personal jobbade bra tillsammans med frågan och kunde med lite hjälp fortsätta framåt själva på ett bra sätt, berättar Joel.

Camilla Widén är socionom i Malmö. Hon har varit rådgivare i två och ett halvt år och arbetade tidigare som skolkurator och med övergripande konsultativt arbete inom skola, grundsärskola och särskilda undervisningsgrupper.

– Min spetskompetens är den psykosociala lärmiljön och jag jobbar med frågor som handlar om problematisk skolfrånvaro. Jag ingår även i myndighetens kompetensgrupp för detta. Skolans lärmiljö har stor påverkan på elevers utveckling. Det gäller särskilt för elever

med funktionsnedsättning då det kan uppstå hinder i mötet med lärmiljön, säger Camilla.

Ett av Camillas längre uppdrag gällde en grundskoleelev med hög frånvaro, som även visade sig ha funktionsnedsättning. Flera personalkategorier involverades och fick hjälp att få syn på, och förstå, elevens behov i sin lärmiljö. Eleven fick komma till tals och fick inflytande. Tillsammans skapade alla berörda den trygghet och det stöd eleven behövde. Eleven gick från att inte utvecklas mot målen, inte fungera socialt och ha hög frånvaro, till att utvecklas mot målen, fungera socialt och ha hög närvaro i skolan.

– Det känns bra att lyckas och göra skillnad för elever och skolpersonal. Ihop med skolan och rådgivarnas utifrånperspektiv kan en stödjande lärmiljö utvecklas för alla elever, säger Camilla.

Text: Bella Danowsky

Foto: Drago Prvulovic och Jens Bäckström

Stöd av rådgivare

Specialpedagogiska skolmyndigheten ger kostnadsfritt specialpedagogiskt stöd till förskolor och skolor inom utbildningsväsendet. Stödet hjälper verksamheterna att utveckla arbetssätt och lärmiljöer som är tillgängliga för barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning, så att dessa får möjlighet att nå målen för sin utbildning. Myndigheten har cirka 215 rådgivare och ungefär 3 000 ärenden som gäller rådgivning per år. Behöver ni specialpedagogiskt stöd i er verksamhet? Välkommen med en ansökan.

www.spsm.se/specialpedagogisktstod

Mer av värde

Nya avhandlingar

Longing to belong: deaf and hard of hearing young adults' social interaction, social relationships, and identity

Sylvia Olsson, Mälardalens högskola, 2021

Avhandlingen studerar levnadsvillkor och livserfarenheter för unga som är döva eller har en hörselnedsättning och förklarar sambandet mellan hörselnedsättning, social inkludering och social uteslutning. Resultaten visar bland annat att personer med hörselnedsättning upplever lägre nivåer av välbefinnande men också att elever som går i specialskolan känner att de är mer socialt inkluderade och får fler vänner än de som går på vanliga skolor.

Capturing and addressing preschool children's emotional and behavioural problems: Using parents', teachers' and children's perspectives

Anton Dahlberg, Uppsala universitet, 2021

Det finns flera viktiga pusselbitar för att kunna förstå och hantera förskolebarn som har känslomässiga eller beteendemässiga problem. Det handlar både om att främja barns egna röster, ha förmåga att se flera perspektiv och att aktivt arbeta med evidensbaserade program. Avhandlingen visar att ett kontinuerligt och tvärvetenskapligt samarbete behövs och föräldra-, personal- såväl som organisatorisk nivå behöver involveras.

Iscensätta barnperspektiv: Före, under och efter Barnahusbesök

Maria Kläfverud, Lunds universitet, 2021

Den här avhandlingen studerar vad som händer på olika platser och vid olika tidpunkter, samt vid förflyttning mellan dessa i samband med barns besök på Barnahus. Resultaten visar att förväntningar på barnet, trygghetsperson och deras relation förändras mellan platser och vid förflyttning och att barn kan mötas av motstridiga förväntningar gällande deras delaktighet och agerande.

Läromedel för språkinlärning

”Havsäventyret” är ett läromedel för språkinlärning som passar från förskoleklass och genom hela lågstadiet. Läromedlet bygger på ett bildsystem som gör det möjligt att börja med ljudning på ett lekfullt sätt. ”Havsäventyret” består av ett tryckt material och en webbportal med handledningar med konkreta lektionsupplägg, ett pdf-bibliotek och fördjupningar. På webbportalen finns också ett webbspel där eleverna själva kan öva.

www.pluggamedbilder.se

Läromedel hjälper till att knäcka koden för läsning och stavning

Är du lärare och har en elev med läs- och skrivsvårigheter, dyslexi eller som av någon annan anledning behöver stöd i att knäcka koden för läsning och stavning? ”Kodex” är ett ålders- och skolformsneutralt material som hjälper elever att synliggöra mönster och få en begriplig bild av hur ord är uppbyggda. Eleven kan också på egen hand analysera ljud, orddelar och ord. Materialet består av flera moment med fysiska färgkodade material, läs- och skrivtekniska läslistor och övningar.

www.kodex.nu

Forskningsöversikt om studiero

Skolforskningsinstitutet har sammanställt forskningsöversikter i en metaöversikt av forskning som belyser olika arbetssätt som främjar studiero i klassrummet. Sammanställningen heter ”Främja studiero i klassrummet – lärares ledarskap” och riktar sig främst till lärare i grundskolan och gymnasieskolan, men kan även vara till nytta för fler professioner i skolan.

www.skolfi.se

Guide till universell utformning

Med funktionsrättskonventionen i fokus driver ”Funktionsrätt Sverige” ett treårigt projekt som syftar till att stärka kunskapen om universell utformning och att bidra till inkludering. Nu finns en guide till universell utformning med råd och tips som kan bidra till mångfaldsarbetet i organisationer. Guiden och mycket annat matnyttigt om att planera för ett samhälle utifrån människors olika behov och förutsättningar finns på projektets webbplats.

www.rattfranborjan.nu

Rapport om individuella stödinsatser i gymnasieskolan

Skolinspektionen har granskat 29 gymnasieskolors arbete med individuella stödinsatser med fokus på skyndsamhet, helhetsperspektiv och elevdelaktighet. Granskningen visar att mer arbete krävs för att stödarbetet ska präglas av god kvalitet, men den visar också att några viktiga delar fungerar väl. Bakgrunden till granskningen är den förstärkta lagstiftning som rör gymnasieskolans arbete med individuellt inriktade stödinsatser. Det handlar bland annat om ett lagförtydligande om att stöd i form av extra anpassningar och särskilt stöd ska ges med utgångspunkt i elevens utbildning i sin helhet. Det finns också en ny paragraf som tydliggör att varje elev i gymnasieskolan ska ha en mentor som har utpekat ansvar att uppmärksamma elevens behov av stöd. Läs mer i rapporten ”Arbetet med individuella stödinsatser i gymnasieskolan”.

www.skolinspektionen.se

Krönika

Utvecklingssamordnare: Tone Engen

tone.engen@spsm.se

Långt till biblioteket och varmt på teatern

I sökandet efter en bra inledning på en föreläsning för biblioteksmedarbetare frågade jag för några år sedan min fyraårige son vad ett bibliotek var. ”Dit är det långt att gå” sa sonen. ”Du gillar ju när ni läser ur böcker på förskolan” sa jag ledande, eftersom han hade vägrat att lämna lässtunden när jag hämtade honom tidigare en dag.

Kulturutfrågningen fortsatte. Teatern var ett ställe där det är varmt att sitta med overall. ”Fast man fick rulla ner den till midjan och Ludde var såå rolig” sa sonen. Som föreläsare fick jag mina inspel till föreläsningen. I själva verket tillfredsställde aktiviteterna kanske också föräldraambitioner: frisk luft, rörelse, kultur, läsande, lärande, närhet, orsak–verkan, samhällsorientering. Som mamma fick mitt samvete och behov av trygghet en positiv dos.

Mitt förtroende för förskolan skapades inte genom mediebilderna utan genom samtal med barnet och med förskolepersonalen. Utöver de formaliserade samverkansformerna fanns det i vardagen en fungerande kommunikation som möjliggjorde ett pågående samtal mellan personalen och mig som förälder.

Flera forskare uppmärksammar ett glapp mellan förväntningarna och förutsättningarna för att kommunicera inom förskolan, både hos personal och vårdnadshavare. Kommunikationen kan bidra till att upprätta förskolans och den professionella pedagogens status. Kommunikationen synliggör förskolans komplexa uppgift och ska öppna för vårdnadshavares inflytande, överföra information och upprätta gränser. Samtidigt indikerar studier att förskolepersonalen inte upplever sig ha förberetts på denna typ av arbetsuppgift i sina utbildningar. Det blir en fråga om likvärdighet att olika föräldragrupper på ett likartat sätt ska ha tillgång till förskolan och därav möjligheter till inflytande.

Många små steg för barnafötter ledde genom goda vardagliga pedagogsamtal till förståelse av ett gigantiskt steg i barnets och samhällets utveckling, trots att det var lite varmt i stunden.

Foto: Johannes Nenne Larsson

Tema: Elevens rätt till stöd

För att kunna ge elever det stöd de behöver i sitt lärande behövs samarbete. Läs om samarbete inom grundskolan för att ge elever stöd tidigt och för att öka den språkliga tillgängligheten. Läs också om grundsärskolan som samarbetar med ett förlag för att få till bra läromedel.

Nu fokuserar alla på att göra språket tillgängligt

Det började med att två personer ur det specialpedagogiska teamet gick en fördjupningskurs om språkstörning. Nu genomför hela skolan ett projekt för att öka den språkliga tillgängligheten för alla elever.

På Barnarpsskolan i Jönköping går cirka 25 elever från förskoleklass och upp till årskurs 6 som har språksvårigheter av olika karaktär. Efter att specialpedagogen Lina Lokko och en kollega till henne gått en fördjupningskurs om språkstörning fick de frågan från Specialpedagogiska skolmyndigheten om de ville starta ett utvecklingsprojekt på sin skola. De skickade in en ansökan om bidrag och i januari 2021 startade projektet med Lina som projektledare.

Projektet började med en kartläggning av lärarnas medvetenhet om språkstörning och hur de använder olika verktyg i undervisningen. De intervjuade även eleverna för att få reda på vilket stöd de upplever att de får, till exempel om de får tillfälle att lyssna på texter, om de vet hur skoldagen ser ut och om de har strukturstöd när de ska skriva texter.

– Utifrån kartläggningen bland lärare och elever kunde vi sedan utforma utbildningsinsatser. Kartläggningen visade bland annat att bildstöd bara användes i vissa grupper. För att sprida de goda exempel som fanns på skolan genomförde vi en workshop för alla lärare, berättar projektpedagogen Camilla Jansson som nu tagit över projektledarrollen.

Under två till tre veckor har Camilla varit med i varje arbetslag för att observera hur lärarna arbetar med språkutveckling och olika former av stöd. Utifrån det hon har sett har hon varit handledare i arbetet med att utveckla undervisningen.

– Jag kommer inte bara med goda råd utan är med i arbetslaget. Utifrån det jag ser att de gör bra kan vi tillsammans komma fram till hur vi kan utveckla undervisningen, säger hon.

Efter de här två-tre veckorna kommer Camilla tillbaka till arbetslaget då och då för att hålla igång arbetet.

En lärare som arbetat med att utveckla en tillgänglig lärmiljö är Josefin Ek. Hon är inne på sitt fjärde år som lärare och har undervisat sin första klass från skolstart, nu går de i årskurs fyra.

– Jag utvecklar min undervisning hela tiden och använder min kreativitet för att komma vidare. Min klass består av 19 elever, varav en har autism och en språkstörning. I början hade jag många extra anpassningar att förhålla mig till, men sen lade jag en del anpassningar på hela gruppen istället. Det kan jag se att flera elever har nytta av, berättar Josefin.

Under hösten har fritidshemmet fått samma insatser som övriga på skolan, det vill säga observationer och handledning.

– Fritids är en social miljö där språket används mycket i samspel. Då kan många frågor väckas hos dem med språkliga svårigheter. Därför är det viktigt att vara tydlig och ha ett språkutvecklande arbetssätt även på fritids, säger Lina.

Något som kan vara svårt att uppfatta för elever som har språkliga svårigheter är hur samspelet i lekar fungerar och vilka regler som gäller.

– Det är så mycket språkande i sådana situationer. Då kan man behöva arbeta med sociala berättelser, så kallat ritprat eller någon annan metod, säger Camilla.

Projektet pågår året ut, men redan nu kan vissa resultat märkas. Camilla ser att det finns en annan medvetenhet om språkutvecklande arbetssätt nu och att ledningen har med sig projektet i övrigt utvecklingsarbete.

– Arbetet har också förändrat stödet till eleverna. Nu finns en grund av anpassningar för alla elever, sen får vissa elever ytterligare stöd eller utmaningar, säger hon.

Lina lyfter fram att projektet blivit en naturlig del i elevhälsoteamets och skolbibliotekets arbete, men framförallt att det riktat fokus mot det förebyggande arbetet.

– Det har gett jättestora vinster, säger hon.

Text: Sara Hamrén Håkansson

Foto: Patrik Svedberg

Anpassningar som passar hela gruppen

Läraren Josefin Ek delar med sig av några av sina anpassningar för hela gruppen:

- Dagens schema med färgkodat bildstöd på tavlan och en pil som pekar på den lektion som pågår.
- En stjärna som visar målet med lektionen.
- En beskrivning av lektionen utifrån frågorna: var ska jag vara, vem ska jag vara med, vad ska jag göra, vad ska jag lära, hur ska jag göra, när ska jag göra det, hur länge ska jag göra det och vad ska jag göra sen?
- En timer som visar hur länge eleverna ska arbeta med en uppgift och hur lång tid det är kvar.
- En varningstriangel vid avvikande aktiviteter, till exempel schemabrytande aktiviteter.
- Beskrivning av till exempel en matematikuppgift i text med bildstöd, som även blir uppläst.
- Möjlighet att välja olika sätt att arbeta med en uppgift. När de till exempel går igenom läsläxan kan en grupp få flervalsfrågor med bildstöd, en annan får frågor med bildstöd och en tredje får frågor utan bildstöd och svarsalternativ.

Språkstörning är en diagnos

När språket inte utvecklas som förväntat hos barn eller elever kan det handla om en språkstörning. Det är en medicinsk diagnos som innebär en medfödd nedsättning i förmågan att bearbeta och lära sig språk. Det kan handla om svårigheter att förstå vad andra säger, att själv prata så att andra förstår eller båda delarna. Svårigheterna visar sig också på olika sätt i läs- och skrivförmågan.

www.spsm.se/sprakstorning

Lär dig mer om språkstörning

”Studiepaket språkstörning” är till för dig som arbetar med barn, elever eller vuxenstuderande med språkstörning. Det är utformat för kollegialt lärande där du och dina kollegor får kunskap om

vilka konsekvenser språkstörning kan få, och vad ni kan göra för att öka förutsättningarna för lärande och utveckling. För den som vill kompetensutveckla sig på egen hand finns kurser om språkstörning, dels med inriktning mot olika skolformer och dels för specialpedagoger. Innehåll och upplägg är i princip detsamma som studiepaketets. Studiepaketet och kurserna är kostnadsfria.

www.spsm.se/studiepaket-sprakstorning

www.spsm.se/kurser

Bidrag till projekt

Skolor och förskolor kan söka bidrag till utvecklingsprojekt som syftar till att öka måluppfyllelsen för barn och elever med funktionsnedsättning. Nästa ansökningsomgång startar i september och avslutas den 30 november 2022. På Specialpedagogiska skolmyndighetens webbplats kan du läsa mer om bidraget.

www.spsm.se/bidrag-utvecklingsprojekt

Här behöver inte eleverna vänta på stöd

När garantin för tidiga stödinsatser började gälla utvecklade Sofiehemsskolan i Umeå sitt systematiska arbete med stödinsatser. Samråd, samsyn och trygghet är ledord i det arbetet.

Sofiehemsskolan är en liten grundskola för elever från förskoleklass till årskurs 5. Där arbetar personalen engagerat med tidiga stödinsatser och är stolta över sitt arbete. Skolan har samrådsmöten med personal för alla årskurser och lägger stor vikt på analysdelen, vilket har visat sig vara ett bra arbetssätt.

– Vi ser att det inte bara är kartläggningsmaterial som är ett viktigt stöd för oss när vi ska analysera behov, utan att vi även pratar om gruppen och får in elevernas och föräldrarnas bild, berättar Helén Rönholm, lärare med specialläraruppdrag.

Helén berättar att de hela tiden strävar efter att lyfta individuella stödinsatser till hela gruppen eftersom det finns många stödinsatser som gynnar alla. Tydliga rutiner, bildstöd och in- och utcheckningar är några exempel som de arbetar med för att sprida trygghet bland eleverna.

– När alla elever känner sig trygga är det mycket lättare att ge rätt stöd, fortsätter Helén.

Redan innan eleverna börjar förskoleklass arbetar skolan med trygghet. Det finns ett bra samarbete med de närliggande förskolorna för att göra övergången till skolan så bra som möjlig, och för att upptäcka svårigheter och planera för stödinsatser i god tid.

– Vi träffar förskolorna och våra blivande elever flera gånger innan skolstart. Vi kommer till deras trygga miljö på förskolan innan de kommer hit och hälsar på. Vi har också samtal med förskolans personal om varje barn och lägger då extra fokus på de blivande elever som kan komma att behöva extra stöd i skolan, berättar Daniel Winter, lärare i förskoleklass.

De framgångsfaktorer Helén och Daniel lyfter fram är att de kontinuerligt har en dialog i form av samråd och att även fritids involveras för att tydliggöra hela skoldagen. De lyckas också bra genom att all personal har en samsyn, tänker på gruppnivå och hittar sätt där eleverna kan lära tillsammans.

– Fritids är med under hela dagen, på alla möten och inte minst i övergångarna mellan årskurserna och är delaktiga i beslut om olika anpassningar, fortsätter Daniel.

För att alla ska lyckas tycker Helén och Daniel också att det är bra att skolan har egna tydliga mål och hållpunkter som eleverna kan sträva mot. På så sätt ser skolans personal tydligt när särskilda insatser måste sättas in.

– Sen är det som sagt otroligt viktigt med tryggheten, såklart för alla våra elever, men också att föräldrarna känner det. Skolan har en tydlig struktur som vi synliggör även för föräldrarna. De vet vad som förväntas av dem, vilket gör arbetet med stödinsatser så mycket enklare. Dialogen med elev och föräldrar måste börja tidigt och fortsätta så att stödet känns bra för alla inblandade, avslutar Helén.

Text: Emelie Hedberg

Foto: Johan Gunséus

Mer om Sofiehemsskolans arbete

Sofiehemsskolan berättar mer om sitt arbete med stödinsatser i fyra filmer. Filmerna ingår i studiepaketet ”Systematik för tidiga stödinsatser”, som vänder sig till lärare i förskoleklass och lågstadiet. Materialet är framtaget av Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten.

www.spsm.se/systematik-tidiga-stodinsatser

Eleverna är testpiloter för nytt läromedel

Elever och lärare i årskurs 1–9 på Södermalmsskolan i Stockholm är testpiloter och experter när ”Språklubben för grundsärskolan” tas fram. Samarbetet är värdefullt för både skolan och läromedelsförlaget.

Förlaget Kunskapsklubbar började samarbeta med Södermalmsskolan när deras material Matteklubben skulle anpassas för grundsärskolan. På skolan ingår sex lärare och närmare 50 elever i grundsärskoleklass i samarbetet. Nästa uppdrag handlade om IT-klubben och nu pågår utvecklingen av Språklubben. Alla klasser deltar och testar övningarna som är kopplade till olika moment i kursplanerna.

Lotta Rangne, speciallärare för elever som läser grundsärskolans ämnen, och kollegan Christina Hjelm, specialpedagog på högstadiet i en grupp som läser ämnesområden, uppskattar samarbetet:

– Att vara en del i utvecklingen har varit fantastiskt lärorikt, som den bästa fortbildning vi har kunnat få. Vi har äntligen hittat ett material som är anpassat för våra elever i grundsärskolan.

Lotta är medförfattare och samarbetar med Emma Brandberg. De granskar och omarbetar övningarna utifrån de behov som kollegor och elever på skolan ser. Det kan handla om bilder, som måste vara tydliga för att man ska förstå vad som visas eller att kontrasten ska vara tillräckligt god för att någon ska kunna se det bilden visar. Målsättningen är att bilderna ska vara neutrala och passa olika åldrar.

– Eleverna i högstadiet har ofta haft läromedel med bilder som inte passar deras ålder. När vi fick en bild på en drake kunde vi konstatera

att det behövdes en ny bild och tog upp det vid återkopplingen, berättar Christina.

Övningarna består av praktiskt material, ibland i form av ett spel som eleverna kan arbeta med självständigt eller tillsammans. Det finns en inbyggd progression kopplat till elevernas lärande som underlättar lärarens möjligheter att tänka på elevens fortsatta kunskapsutveckling.

– Varje gång jag säger att vi ska prova något nytt blir mina elever jätteglada. Det här är något de gillar, att de får lyckas och att de klarar av det. De gillar också att de får jobba tillsammans, säger Christina.

Innehållet bygger på olika delar som berör språket, inte bara det talade språket utan även tecken som stöd som många av eleverna i grundsärskolan använder.

– Våra elever kan inte kommunicera på samma sätt som grundskolans elever, så formatet hjälper dem att prata tillsammans. Genom att lägga till tecken som stöd har vi också kunnat bidra till ett material som ökar likvärdigheten för eleverna i gruppen, säger Lotta.

Text: Malou Nordlöf Ekström
Foto: Peter Nordahl

Stöd för att utveckla läromedel

Det behövs fler läromedel som utgår från grundsärskolans kursplaner. Förlag som vill utveckla läromedel för elever med intellektuell eller annan funktionsnedsättning kan söka bidrag i form av produktionsstöd från SPSM. Stödet är både rådgivande och ekonomiskt.

www.spsm.se/produktionsstod

Råd från SPSM: Samarbeta för att hitta lösningar

Hur säkerställer du som lärare, rektor eller skolhuvudman att eleverna får rätt stöd? Linda Sandell, rådgivare inom Specialpedagogiska skolmyndigheten, ger några råd.

Lindas första råd riktar sig till rektor och skolhuvudman och handlar om organiseringen av arbetet.

– Utveckla ett arbetssätt tillsammans för att arbeta systematiskt med att uppmärksamma behov, genomföra undervisning och stödinsatser och att följa upp och utvärdera det. Involvera eleven, föräldrar och olika professioner i skolan i det arbetet. Men det arbetet kräver också en organisation som ger förutsättningar för att mötas. Det måste vara inbyggt i skolans rutiner och strukturer.

Det finns många olika behov i en grupp eller en klass och därför är arbetet med att ge eleverna det stöd de är i behov av komplext.

– Det finns inga enkla lösningar. Skolan behöver ha en samarbetskultur där det är okej att säga att något är svårt. Personalen måste våga prata om det som är komplext för att tillsammans hitta vägar framåt. Ingen kan lösa allt själv.

Linda säger också att utvecklingen av undervisningen är ett långsiktigt arbete och att skolan ibland behöver prioritera.

– Det går inte att genomföra alla förändringar på en gång, men man kan ha både långsiktiga och kortsiktiga mål. Det behöver vara hanterbart för lärarna. Det viktiga är att hela tiden sträva efter att utveckla undervisningen. Att pröva och pröva om. I det arbetet är elevernas delaktighet central. Om man lyckas fånga upp hur de uppfattar undervisningen kan man få idéer på hur man kan utveckla både undervisningen och stödinsatserna.

Text: Sara Hamrén Håkansson

Foto: Privat

Nytt från Specialpedagogiska skolmyndigheten

Kurser och konferenser

Utveckling av skolans stöd- och elevhälsoarbete ur ett inkluderingsperspektiv

10 december, webinarium

En konferens där olika verksamheter berättar hur de arbetar för att utveckla elevhälsoarbetet. Konferensen tar även upp vad forskningen säger om att leda och organisera skolans stöd- och elevhälsoarbete ur ett inkluderingsperspektiv samt hur Specialpedagogiska skolmyndigheten kan vara ett stöd.

Anmälan senast 3 december

Digitalt lärande, Flexiboard

7 mars–29 april, nätbaserad kurs

Flexiboard är ett alternativt sätt att styra en dator. Detta är en kurs i att göra individuella anpassningar för Flexiboard, till ett barn eller en elev med svår synnedsättning, blindhet eller flerfunktionsnedsättning.

Anmälan senast 11 februari

Mer om kurser och konferenser finns på
www.spsm.se/kurser

Stöd till dig som arbetar i förskolan eller skolan

Har du en fråga eller behöver råd om specialpedagogik? Eller känner du dig ensam i utmaningen att ge dina elever med funktionsnedsättning det stöd de har rätt till? Då kan du få stöd från Specialpedagogiska skolmyndigheten. Tillsammans ger vi eleverna rätt förutsättningar att nå målen för sin utbildning. Utan kostnad.

Hör av dig till Fråga en rådgivare, vår kundtjänst inom specialpedagogik:

www.spsm.se/fragaenradgivare

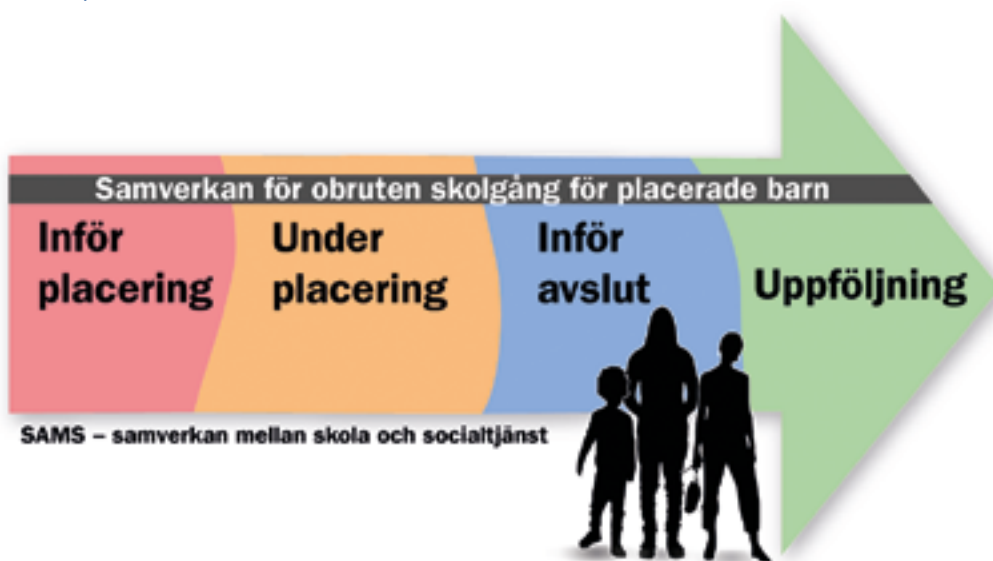
Behöver du och dina kollegor kompletterande specialpedagogiskt stöd och rådgivning? Välkommen med en ansökan.

www.spsm.se/specialpedagogisktstod

Stödet SAMS ska bidra till mer samverkan

SAMS är ett stöd för att utveckla samverkan mellan socialtjänst och skola. Den behövs för att elever som byter skola när de placeras i samhällsvård ska kunna gå i skola utan avbrott. Stödet tydliggör roller och ansvar och utgår från gällande regelverk. För kommuner som vill utveckla samverkan kring placerade barn och ungas skolgång bjuder Socialstyrelsen, Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten – som tillsammans tagit fram SAMS – in till digitala dialogmöten.

www.spsm.se/SAMS

Statistik om elever med funktionsnedsättning

Idag saknas statistik om hur det går i skolan för elever med funktionsnedsättning. Däremot finns det statistik som visar att unga med funktionsnedsättning är överrepresenterade bland dem som varken studerar eller arbetar och som hamnar i långtidsarbetslöshet. I ett webinarium från oktober där statssekreterare, forskare och representanter för intresseorganisationer och myndigheter medverkade kan du se mer.

www.spsm.se/seminarium-statistik

Samlad information om att främja skolnärvaro

Nu finns samlad webbinformation om att främja skolnärvaro. Där finns bland annat information om närvarofrämjande arbete, förebyggande arbete och användbara länkar till studier och material för kompetensutveckling.

www.spsm.se/framja-skolnarvaro

Vodd om specialskolans målgrupper

“Lika värde-vodden” är en podd i videoformat som handlar om likvärdig utbildning för specialskolans målgrupper. Bland annat finns avsnitt om dövblindhet, forskning om svenskt teckenspråk och tvåspråkighet och digitala lektioner för elever som har synnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning.

www.spsm.se/vodd

Nya läromedel

Energi

Energi är en serie läromedelsfilmer på svenskt teckenspråk som genom tydlig pedagogik och visuellt innehåll ger en inblick i energins värld och förklarar några av dess termer. De fem avsnitten, tillhörande övningsmaterial och lärarhandledning ligger på SPSM play.

Målgrupp: Teckenspråkiga elever i mellanstadiet.

spsmplay.spsm.se

Hallooo Babblarna

Ett lek- och språkstimulerande paket som innehåller en taktil version av boken "Hallooo Babblarna" och sex lekfigurer. Varje Babblare har sitt namn i punktskrift och sin egen taktila textur både i boken och under fötterna på figuren. Till materialet finns en lärarhandledning.

Målgrupp: Barn och elever med synnedsättning eller blindhet i förskola eller lågstadiet i grundsärskolan.

Natten och Skuggan: Jakten

Det här läromedlet är en serietidning om superhjältarna Natten och Skuggan, som ger eleverna möjlighet att utöka sitt ordförråd. Temat för orden i detta nummer är platser att gå till. Till tidningen finns övningar och en musikvideo.

All text är förstärkt med ritade tecken som alternativ och kompletterande kommunikation.

Målgrupp: Elever som läser utifrån grundskolans ämnesområden eller andra elever som är hjälpta av ritade tecken.

www.spsm.se/webbutiken

Prenumerera på våra nyhetsbrev

Vill du få information om nya läromedel, specialpedagogisk forskning och praktik i Europa, eller när det finns ett nytt nummer av tidningen "Lika värde" att ladda ner? Prenumerera då på något av Specialpedagogiska skolmyndighetens nyhetsbrev.

www.spsm.se/nyhetsbrev

Krönika

Verksamhetsansvarig för rättighetsfrågor: Pia Persson

pia.persson@spsm.se

Rätt till rätt stöd

”Jag tycker att jag har fått ett bra stöd i skolan eftersom jag har varit ganska framåt. Mina föräldrar har också varit pådrivande gentemot skolan för att jag ska få ett bra stöd. Men så är det inte för alla.” Så säger en ungdom med blindhet som nyligen gått ut gymnasieskolan. Självkärlart ska även barn vars föräldrar inte kan hävda deras rättigheter få samma möjlighet till stöd.

Det finns checklistor med exempel på extra anpassningar och särskilt stöd. Risken med sådana listor är att stödet blir standardiserade åtgärder och att ingen av åtgärderna på listan ger det stöd som eleven har behov av. Skolinspektionens granskning av grund- och gymnasieskolor visar att 21 procent av de granskade skolorna brister när det gäller stöd. Det är alltså många elever som inte får rätt stöd.

Vad är då rätt stöd? För att få reda på det behöver skolan göra en pedagogisk utredning. Då ingår att lyssna på eleven: Vad fungerar bra? Vad är svårt i skolan? Kan vi göra på något annat sätt för dig? Av samtalet kan skolan förstå vilka åtgärder som kan leda till framgång för eleven. När jag arbetade på en skola kom vi efter ett sådant samtal fram till att en viss lärare skulle möta eleven på en bestämd plats varje morgon. Detta för att eleven skulle känna sig trygg och komma till skolan istället för att stanna hemma.

Att komma fram till vilket stöd som är rätt är inte alltid lätt. Det krävs att skolans rutiner och elevhälsoarbete fungerar och likaså samarbetet mellan specialisterna i elevhälsoteamet och lärarna. De måste tillsammans med eleven komma fram till vilka stödinsatser som är rätt och sedan genomföra dem. Det handlar alltså inte bara om att ge eleven stöd utan att säkerställa att det är rätt stöd.

Skolan ska ge alla elever stöd utifrån deras behov, även de elever vars föräldrar inte driver på. Skolan ska vara likvärdig. Det innebär att utbildningen inte kan utformas lika för alla. Stödet måste se olika ut eftersom elever har olika förutsättningar.

Foto: Drago Prvulovic

Forskning i tiden – forskarporträttet

Kamilla Klefbeck

Doktorand i Forskarskola i specialpedagogik för lärarutbildare (SET) vid Malmö universitet. Tjänstledig adjunkt vid Högskolan i Kristianstad.

Aktuellt

Artiklarna "Lesson study as a way of improving school-day navigation for pupils with severe intellectual disability and autism" och "Lesson study for students with intellectual disability". På gång är även en tredje artikel som handlar om att öka elevers aktiva deltagande genom videounderstödd feedback, en forskningsöversikt samt kommande avhandling.

Metoden som vänder på perspektiven

Genom "lesson study" vänder lärare på perspektiven och fokuserar på undervisningsmetoder istället för på elevers tillkortakommanden. Kamilla Klefbeck har i flera studier undersökt hur metoden för lärarsamarbete kan utveckla undervisningssituationen för elever som har intellektuell funktionsnedsättning, IF, och autism.

Kamilla är i grunden socialpedagog och har många års erfarenhet av att arbeta med både barn och elever som har IF och autism, men även vuxna inom daglig verksamhet. Med åren har hon vidareutbildat sig till både förskolelärare och speciallärare och idag forskar hon kring hur "lesson study" kan utveckla undervisningssituationen för elever med IF och autism.

– Trots att socialpedagogsutbildningen främst är en behandlingsinriktad utbildning fastnade jag tidigt i det pedagogiska tänket. Under många år arbetade jag på en träningsskola och där insåg jag hur klurigt, roligt och utmanande det är att undervisa inom denna skolform. Med tiden började jag forska vilket jag hade varit intresserad av att göra under en lång tid.

Idag är Kamilla aktuell med flera forskningsartiklar och har en forskningsöversikt samt en avhandling på gång. Eftersom

forskningsöversikten visade på ett behov av fortsatt forskning kring lärares undervisningsstrategier har Kamilla valt att fokusera sin avhandling på kollegial professionsutveckling genom ”lesson study”. ”Lesson study” är en metod för lärarsamarbete som har utvecklats och använts i Japan under de senaste 140 åren, men när Kamilla stötte på metoden var den ny för henne.

– Mitt forskningsintresse låg från början på initiativförmågor hos elever. Av erfarenhet vet jag att det är svårt för den här gruppen att uttrycka egna initiativ och att själva kunna påverka sin utbildning. Det är en komplex situation. Men jag ville samtidigt göra något mer, för det kändes inte schysst mot lärarna att bara studera situationen och förklara vad som inte fungerar. Jag ville göra min forskning tillsammans med lärarna – inte bara forska om. Och när jag råkade på lesson study tänkte jag att här kan jag få in båda perspektiven.

Mycket kort beskrivet handlar ”lesson study” om att en grupp lärare kommer överens om hur de vill förbättra sin praktik och utefter det formulerar en problemställning samt konkreta frågor som de ska försöka besvara med gemensam planering, observation och diskussion. Genom att prata om erfarenheter, ta del av tidigare undervisningsplaneringar och aktuell forskning funderar de kring vad de vill att eleverna ska få ut av ett valt undervisningstillfälle och vilka utmaningar som kan komma att uppstå. Under tillfället tar undervisande lärare hjälp av kollegor som observerar. Efteråt samlas gruppen och diskuterar lektionsinnehållet utifrån observationerna och elevernas arbeten med utgångspunkt i problemställningen. Lärarna resonerar kring vad de har lärt sig och vad de vill gå vidare med. Som komplement till detta har Kamilla också undersökt hur eleverna har upplevt insatserna.

– Eleverna har fått göra ett för- och ett eftertest som inte bara handlar om kunskapsutveckling utan även om hur de upplevde lektionerna genom ett attitydtest. Men även om det går att se att resultaten blev lite bättre i eftertesterna så tänker jag att huvudsaken är att lärarna har fått redskap för att prata om, och prioritera, undervisning men också att se konkret hur eleverna påverkas. Både kunskapsmässigt och hur pass delaktiga de är.

Kamilla beskriver att arbetssituationen inom sarskolan ofta är utmanande för lärare såväl som andra personalresurser. Det är också en hög personalomsättning med svårigheter att rekrytera rätt kompetenser. Samtidigt ser hon att lärarna är väldigt ambitiösa och hon vill, genom sin forskning, skapa möjligheter att tända

motivationen och se det konkreta som stärker deras roll och legitimitet. Men tiden för detta är ofta en bristvara.

– ”Lesson study” är i sig krävande men jag hoppas ändå att metoden ska få spridning, inte minst inom särskolan, för jag tror att den är väldigt användbar. Men lärarna måste ges tid och möjlighet. Den kräver ansträngning och är utmanande, men också inspirerande och utvecklande. Det handlar inte främst om vad lärarna gör utan om hur de gör. Att vända på perspektiven – och fokusera på undervisningsmetoder istället för på elevers tillkortakommanden.

Kamilla vill poängtera att ”lesson study” även lämpar sig som kollegial professionsutveckling för de lärare som undervisar andra elevgrupper än de som ingår i hennes forskning.

– ”Lesson study” har använts mycket i allmän kontext när lärandet blir svårt och komplext. Tänk som ett fiktivt exempel att en elev har det knepigt med matematik. Läraren gör som den brukar men eleven lär sig inte ändå, trots att alla andra elever lär sig. Då ger metoden redskap att kunna vända på situationen och inte tänka kring vad som är fel hos eleven utan att istället försöka fånga in hur just den eleven lär sig. Jag kan rekommendera att läsa boken ”Lesson study: kollegial professionsutveckling” för de lärare som är intresserade av att utveckla metoden tillsammans med sina kollegor för inspiration och tillvägagångssätt.

Text: Karina Johansson

Illustration: Helena Halvarsson

Foto: Jens C Hilner

Om Lika värde-tidningen

Nästa nummer ute den 25 februari

Specialpedagogiska skolmyndigheten ger ut tidningen Lika värde. Den kommer ut med fyra nummer om året. Vi skickar den till förskolor, skolor, utbildningsförvaltningar och skolpolitiker runt om i Sverige. Tidningen är kostnadsfri och kan beställas på

www.spsm.se

Hos Specialpedagogiska skolmyndigheten får du stöd när du skapar lärmiljöer som är utvecklande och tillgängliga för alla. Vi erbjuder specialpedagogiskt stöd till skolor och förskolor i hela landet, svarar på frågor och erbjuder kurser och konferenser. Vi driver också flera specialskolor, fördelar statsbidrag och utvecklar läromedel.

Välkommen till Sveriges största kunskapsbank inom specialpedagogik.

©2021 Specialpedagogiska skolmyndigheten

Ansvarig utgivare: Eva-Li Littorin

Redaktör: Sara Hamrén Håkansson

Redaktion: Malou Nordlöf Ekström, Emelie Hedberg, Karina Johansson och Kajsa Wirén.

Adress: Specialpedagogiska skolmyndigheten,

Lika värde, Box 6074, 700 06 Örebro

Telefon: 010 473 50 00

E-post: likavarde@spsm.se

Facebook, Instagram, Twitter: SPSMsverige

Linkedin: Specialpedagogiska skolmyndigheten

Omslag: Elaria och Arvid, Barnarpsskolan i Jönköping

Omslagsfoto: Patrik Svedberg

Produktion: Familjen

Tryck: Ljungbergs tryckeri AB

ISSN: 1652-3466

Prenumerera kostnadsfritt på Lika värde.

www.spsm.se/likavarde

Redaktionen ansvarar ej för insänt, ej beställt text- och bildmaterial. Citera oss gärna, men ange alltid källan.